

TIJORAT BANKLARIDA BUXGALTERIYA HISOBINING XALQARO STANDARTLARGA MOSLASHUVI (XALQ BANKI MISOLIDA)

Paxratdinova Mexriyban Allayar qizi

O'zbekiston Respublikasi Bank-moliya akademiyasi magistranti

mexribanpahradinova@gmail.com

<https://doi.org/10.5281/zenodo.15956492>

Annotatsiya: Mazkur tezisda O'zbekiston tijorat banklarida, ayniqsa Xalq banki misolida buxgalteriya hisobi tizimini xalqaro moliyaviy hisobot standartlari (IFRS)ga moslashtirish jarayonining dolzarb jihatlari chuqur tahlil etilgan. Hozirgi globallashuv sharoitida banklarning moliyaviy hisobotlari xalqaro moliya bozorlari va xorijiy investorlar uchun ishonchli, ochiq va solishtiriladigan bo'lishi lozim. Shu bois, IFRS talablariga muvofiq buxgalteriya hisobini yuritish nafaqat qonunchilik talabidir, balki bankning ichki boshqaruvi, tashqi auditi va moliyaviy barqarorligining asosiy omilidir. Tezisda Xalq bankida so'ngi yillar davomida bu yo'nalishda amalga oshirilgan bosqichma-bosqich islohotlar, jumladan, kadrlar tayyorlash, axborot tizimlarini modernizatsiyalash, tajriba loyihalarini joriy qilish va to'liq integratsiya jarayonlari yoritilgan. Shuningdek, IFRSga o'tishning moliyaviy ko'rsatkichlarga bo'lgan ta'siri statistik jadvallar orqali tahlil qilingan.

Kalit so'zlar: buxgalteriya hisobi, xalqaro moliyaviy hisobot standartlari, IFRS, tijorat banklari, Xalq banki, moliyaviy hisobot, buxgalteriya siyosati, shaffoflik, audit, bank axborot tizimi, moliyaviy nazorat, avtomatlashtirish, standartlashtirish, moliyaviy ko'rsatkichlar, bank ishonchliligi.

Kirish. So'nggi yillarda O'zbekiston bank-moliya tizimida chuqur islohotlar olib borilmoqda. Ushbu islohotlarning muhim yo'nalishlaridan biri — tijorat banklarida buxgalteriya hisobi va hisobotlarini xalqaro standartlarga moslashtirishdan iborat. Bu jarayon mamlakat moliyaviy tizimini global moliyaviy muhitga integratsiyalash, xorijiy investorlar ishonchini oshirish, banklar faoliyati ustidan nazoratni kuchaytirish va samarali boshqaruv qarorlarini qabul qilish uchun zarur asosni yaratadi. Xalqaro moliyaviy hisobot standartlari (IFRS — International Financial Reporting Standards) esa bu borada asosiy mezon va yo'riqnoma sifatida xizmat qiladi. Ayniqsa, tijorat banklarida buxgalteriya hisobining xalqaro standartlarga muvofiq yuritilishi moliyaviy hisobotlarning ochiqligi va solishtiriluvchanligini ta'minlaydi. Bu esa nafaqat bank ichki boshqaruvi uchun, balki tashqi auditorlar, moliyaviy nazorat organlari va investorlar uchun ham muhim ahamiyatga ega. Xalq banki misolida olib borilgan islohotlar bu boradagi ilg'or tajribalardan biri bo'lib, u boshqa tijorat banklari uchun ham namunaviy model bo'lib xizmat qilmoqda.

So'nggi yillarda O'zbekistonda bank-moliya tizimini isloh qilish, uni xalqaro moliyaviy maydon bilan uyg'unlashtirish borasida keng qamrovli strategiyalar amalga oshirilmoqda. Bu islohotlar orasida eng muhim yo'nalishlardan biri — buxgalteriya hisobi va moliyaviy hisobotlarning xalqaro standartlarga (IFRS) moslashtirilishidir. Ayniqsa, tijorat banklari — moliyaviy barqarorlikning asosiy ustunlaridan biri sifatida — shunday islohotlarning markazida turadi. Xalqaro standartlarga o'tish, banklar uchun faqat texnik yangilik emas, balki institutsional rivojlanish va shaffoflik tamoyillariga asoslangan boshqaruv modelini joriy etish demakdir.

Xalqaro moliyaviy hisobot standartlari — bu butun dunyo moliyachilari, buxgalterlar va investorlar tomonidan qabul qilingan yagona moliyaviy tildir. Ular buxgalteriya axborotining ishonchliligini, aniqligini va solishtiriluvchanligini ta'minlaydi. Banklar faoliyati esa yuqori

darajada moliyaviy xavf, majburiyatlar va sarmoya oqimlari bilan bog'liq bo'lgani bois, xalqaro standartlarga asoslangan hisobot yuritish bank boshqaruvida hal qiluvchi ahamiyat kasb etadi.

Tijorat banklarida xalqaro moliyaviy hisobot standartlariga (IFRS) o'tish jarayoni puxta rejalashtirilgan va tizimli yondashuvni talab etadi. Xalq banki bu borada aniq strategiyani ishlab chiqib, bir nechta muhim yo'nalishlarga alohida e'tibor qaratdi. Birinchi navbatda, bank xodimlarini qayta tayyorlash va malakasini oshirish bo'yicha keng ko'lamli dasturlar amalga oshirildi. Bu orqali xalqaro standartlar bo'yicha yetarli bilimga ega bo'lgan buxgalter va moliyaviy menejerlar bazasi yaratildi.

Ikkinchi muhim yo'nalish sifatida — bankning ichki buxgalteriya tizimlarini avtomatlashtirish va xalqaro standartlarga moslashtirish ishlari olib borildi. Ma'lumotlar almashinuvi, hisobotlarni tezkor tayyorlash va auditga tayyorgarlik ko'rishda raqamli texnologiyalar asosiy vosita sifatida joriy etildi. Bu esa nafaqat tezlikni, balki hisob-kitoblarning aniqligini ham oshirdi.

Uchinchi bosqichda Xalq banki buxgalteriya siyosatini to'liq qayta ko'rib chiqdi va uni IFRS talablariga muvofiqlashtirdi. Hisob yuritish uslublari, balans tuzish prinsiplari, aktiv va passivlarni e'tirof etish mezonlari yangilandi. Natijada, bankning moliyaviy hisobotlari xalqaro investorlar va auditorlar uchun tushunarli va solishtiriladigan shaklga keltirildi.

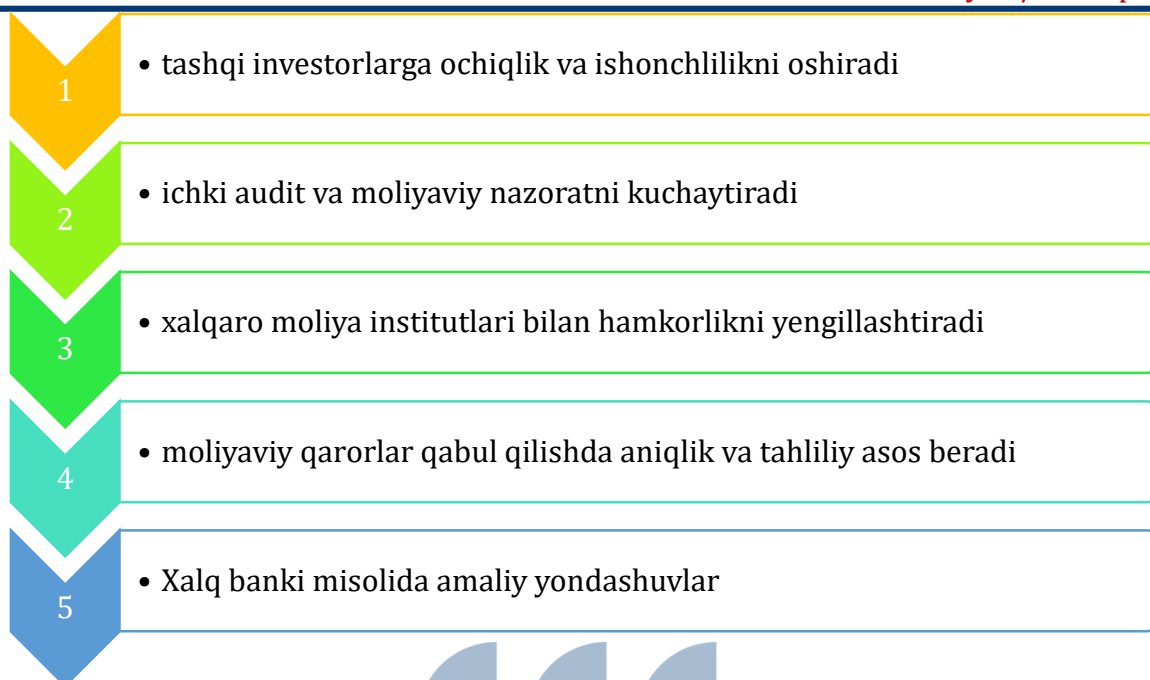
To'rtinchi jihat sifatida — bank xalqaro reyting agentliklari va auditorlik tashkilotlari bilan hamkorlikni chuqurlashtirdi. Bu orqali Xalq bankining moliyaviy barqarorligi va ishonchlilik darajasi xalqaro maydonda mustahkamlandi, bu esa xorijiy sarmoyadorlar uchun qo'shimcha motivatsiya bo'lib xizmat qildi.

Shu bilan birga, xalqaro standartlarga o'tish jarayoni murakkab va ko'p bosqichli bo'lib, amaliyotda qator muammolar va to'siqlar bilan kechmoqda. Birinchi navbatda, kadrlar salohiyatining yetarli emasligi muammosi dolzarb bo'lib qolmoqda. Xalqaro hisob yuritish bo'yicha chuqur bilimga ega mutaxassislar soni yetarli emasligi, ayniqsa hududiy filiallarda sezilmoqda. Bu esa yangi standartlarga to'liq moslashish jarayonini sekinlashtiradi.

Ikkinchi muammo sifatida axborot tizimlarining eskirganligi ko'zga tashlanadi. Ko'plab filiallarda mavjud buxgalteriya dasturlari zamonaviy xalqaro modullar bilan mos emas, bu esa hisob-kitoblarni avtomatlashtirishni qiyinlashtiradi. IT-infratuzilma va texnologik modernizatsiya uchun zarur sarmoyaning mavjud emasligi ayrim jarayonlarni qo'lda bajarishga majbur qiladi.

Uchinchi to'siq — bu me'yoriy-huquqiy bazaning nomuvofiqligidir. Amaldagi milliy buxgalteriya standartlari bilan xalqaro IFRS talablari o'rtasida muayyan tafovutlar mavjud. Bu tafovutlar amaliyotda chalkashliklar, ikkilamchi hujjatlar bilan ishlashdagi ziddiyatlar va hisobotlar shakllantirishdagi murakkabliklarga olib kelmoqda.

Bunday murakkabliklarni yengish uchun banklar, xususan Xalq banki, kompleks yondashuvga asoslangan chora-tadbirlarni amalga oshirishga majbur. Bu chora-tadbirlar nafaqat bank ichida, balki butun moliya tizimida – me'yoriy bazadan tortib, kadrlar siyosatigacha bo'lgan barcha bo'g'inlarda tizimli ravishda olib borilishi lozim. Faqat shundagina xalqaro moliyaviy axborot muhitida to'liq raqobatbardosh bank tizimi shakllanishi mumkin.

1-rasm. Tijorat banklarida IFRS joriy etilishining afzalliklari

Manba: Muallif ishlanmasi.

Xalq banki, O'zbekistonning eng yirik tijorat banklaridan biri sifatida, bu boradagi islohotlarning faol ishtirokchisidir. Bank 2020-yillardan boshlab buxgalteriya siyosatini xalqaro standartlar asosida qayta ko'rib chiqishni boshladi. Bu jarayon faqatgina moliyaviy hisobot shakllarining o'zgarishi bilan cheklanib qolmadi, balki bankning boshqaruv madaniyatida ham chuqur o'zgarishlarni yuzaga keltirdi.

Tajribalar shuni ko'rsatmoqdaki, buxgalteriya hisobining xalqaro standartlarga muvofiq yuritilishi bank faoliyatiga bir qator ijobiy ta'sirlar ko'rsatmoqda. Avvalo, buxgalteriya ma'lumotlarining aniqligi va ishonchliligi oshmoqda, bu esa tashqi audit va reyting agentliklari baholarida o'z aksini topmoqda. Bundan tashqari, bank menejmenti real vaqt rejimida tahliliy va strategik qarorlar qabul qilish imkoniga ega bo'lmoqda. Eng muhimi, mijozlar va investorlar orasida ishonch darajasi oshib, bankning bozor imiji mustahkamlanmoqda.

Xulosa. Xalqaro moliyaviy hisobot standartlariga mos buxgalteriya hisobini joriy etish — bu nafaqat texnik islohot, balki institutsional va madaniy transformatsiyaning bir qismidir. Xalq banki misolida bu jarayonning real natijalari va yutuqlari ko'zga tashlanmoqda. Kelgusida bu boradagi islohotlarni chuqurlashtirish, butun bank tizimida yagona yondashuvni shakllantirish, xodimlar salohiyatini oshirish va raqamli infratuzilmani kuchaytirish orqali buxgalteriya hisobotlarining xalqaro darajadagi ishonchliligi yanada mustahkamlanadi. Bu esa O'zbekiston moliyaviy tizimini jahon moliya bozoriga integratsiyalash yo'lidagi eng muhim bosqichlardan biri bo'lib qoladi.

References:

Используемая литература:

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Xasanov, B.B., 2022. Tijorat banklarida buxgalteriya hisobi va moliyaviy hisobotlarni standartlashtirish masalalari. O'zbekiston moliyaviy jurnal, (3), pp.45–52.

2. Abdullayeva, N.V., 2021. IFRS joriy etishda tijorat banklarining buxgalteriya siyosati transformatsiyasi. Bank ishi va audit, (2), pp.33–40.
3. Khusnutdinova, D.R., 2020. Международные стандарты финансовой отчетности в банковской сфере: российский опыт адаптации. Финансовая аналитика, (8), pp.27–36.
4. Ivanova, E.N., 2023. Совершенствование бухгалтерского учета в банках в условиях цифровизации и стандартизации. Бухгалтерский учет и отчетность, (4), pp.51–60.
5. Lee, S.J. and Park, H.M., 2019. IFRS Adoption in Korean Banks: Lessons and Challenges. Asian Accounting Review, 27(1), pp.18–34.
6. Rahman, A., 2020. Challenges of Implementing IFRS in Southeast Asian Financial Institutions. Journal of International Financial Research, 13(2), pp.77–88.
7. De Vries, L., 2021. Financial Transparency and IFRS in EU Banking Sector. European Accounting Studies, 35(3), pp.115–132.
8. Johnson, R. and Miller, T., 2018. Accounting Standards and Financial Stability: A Case Study of U.S. Banks. Journal of Banking Regulation, 19, pp.90–105.
9. Normurodov, I.M., 2020. Bank buxgalteriya hisobida xalqaro amaliyotga o'tish bosqichlari. Ilm-fan va taraqqiyot, (1), pp.21–26.
10. Tursunova, M.A., 2023. Tijorat banklarida IFRS joriy etishning texnologik talablari. Buxgalteriya va audit, (2), pp.19–25.
11. Smith, J. and Rodriguez, L., 2017. IFRS and Risk Management in Financial Institutions. International Journal of Finance, 42, pp.55–68.
12. Shigeta, K., 2022. Implementation of IFRS in Japanese Banks: Implications for Governance. Asia-Pacific Journal of Accounting, 30(4), pp.225–240.
13. Kadirova, D.M., 2024. Bank tizimida xalqaro moliyaviy hisobot standartlariga o'tishning strategik yo'nalishlari. O'zbekiston iqtisodiy axborotlari, (1), pp.12–19.